

Qebir Avziu, PhD¹
Afrim Osmani, PhD²

UDC:
343.131.4

ТАКТИКА Е РYETJES SË TË PANDEHURIT DHE DËSHMITARËVE

ТАКТИКА НА ИСПРАШУВАЊЕ НА ОСОМНИЧЕНИ И СВЕДОЦИ

THE TACTICS TO INQUIRY THE SUSPECT AND WITNESS

Abstract

The necessity to discover lies is not a new phenomenon in society, especially in law. During the investigations, when we inquiry suspected person or witnesses, we are aware about that they cannot telling the truth to us. They try to hide some information who is important in criminal procedure, to discover the true. So historically, human is always dreaming to detect, when someone lie and when they are telling the truth. Indeed, that is the reason why human history build so many machines and another instrument to detect the lie. So, Lombroso is created lie detector to help him to discovery the suspect when he lie. But in this paper, we are not going to talk about machine, but we concentrate to physiology changer and body language to suspects and witnesses.

Keywords: Inquiry, suspect, investigations, lie etc.

1. E vërteta dhe gënjeshtera

Nevoja për të zbuluar gënjeshtren nuk është ndonjë dukuri e re, ajo daton që kur njeriu di për vetveten. Njerëzimi gjithmonë kanë bërë

¹ Faculty of Law- University of Tetova

² Faculty of Law- University of Tetova

përprjekje që të mund të dallojë ata të cilët gënjejnë dhe ata që nuk gënjejnë, atyre që mund t'u besohet dhe atyre që nuk mund t'u besohet. Në këtë drejtim njeriu, përveç torturës, ka bërë edhe përprjekje të mëdha, duke konstruktuar makina të ndryshme të cilët do të ishin në gjendje të zbulojnë gënjeshtren. Mandej ka prodhuar edhe ilaçe që të ndikojë tek vullneti i personit për të treguar të vërtetën. Duhet të pajtohemi me faktin se të gjithë, të paktën një herë në jetën tonë kemi gënjyer, mandej nuk mund të mohojmë se gënjeshttra nuk zë edhe një vend të rëndësishëm në jetën tonë. Sigurisht që na kujtohen momentet kur prindërit dhe mësuesit na mësonin që gjithmonë të jemi të drejtë e të ndershëm dhe asnjëherë të mos gënjejmë. Por sado që të mundohemi të jemi të drejtë dhe të sinqertë, përsëri në rrethana të caktuara mund të gënjejmë, kështu të paramendojmë momentin kur shkojmë në spital ta vizitojmë një mik i cili vuan nga kanceri dhe duket shumë i sëmurë, ai është në fazën e fundit të jetës, por ne sigurisht se do t'i themi se duket shumë mirë dhe se së shpejti do të shërohet edhe pse e dimë se ai së shpejti do të vdesë. Në këtë kontekst, ne të gjithë gënjejmë, por kjo lloj e gënjeshtres njihet si gënjeshttra e bardhë dhe shoqëria nuk pëson asnjë dëm nga kjo. Kategoria e dytë e gënjeshtres është gënjeshttra e zezë, e cila ka për qëllim dëmtimin e të tjerëve dhe mbrojtjen e interesit individual.³ Sidoqoftë edhe gënjeshttra nuk është lehtë të sajohet, sepse autori duhet të harxhoj shumë energji mendore duke imagjinuar e ngritur rrethana të cilët vërtet nuk ekzistojnë dhe të cilët duhet të jenë rezistuese ndaj së vërtetës. Pastaj duhet të kemi parasysh se personi humbën shumë kohë deri sa e gërsheton një gënjeshtër, ai disa herë ngritë një version i cili pastaj i duket pak i besueshëm dhe fillon të ngritë tjetrin, deri sa sipas bindjes së tij ka arritur të krijojë një gënjeshtër që është e besueshme. Në krahasim me këtë, shumë më lehtë e ka personi i cili e tregon të vërtetën, truri tij punon shumë i qetë, sepse vetëm i riprodhon ato rrethana që realisht janë regjistruar në tru, prandaj në këto raste nuk ka nevojë të krijohet diçka që nuk përkon me realitetin, prandaj njeriu as nuk djersitet. Por duhet të dihet se nuk ka gënjeshtër që është e përsosur, kjo është kështu sepse nuk ka njeri të përsosur, në çdo gënjeshtër ka zbrazëzë, prandaj zotësia e hetuesit është nëse ai mund të vërejë këto zbrazëzë dhe ta dalloj të vërtetën nga gënjeshttra. Për shembull, bashkëshorti i telefonon gruas dhe i thotë se atij papritmas i kishin dalë shumë punë dhe patjetër duhet t'i përfundonte, andaj nuk do të mund të vinte

³ Avziu, Q., (2015), Hyrje në Kriminalistikë, fq. 257, Tetovë.

në shtëpi për drekë në ora 16:00 kur edhe zakonisht e përfundon orarin e punës. Pastaj i tregon se më vonë do ta bënte një pauzë për të ngrënë drekë dhe përsëri do të kthehej në punë. Ashtu edhe bën, punon më gjatë se orari i zakonshëm, deri ora 17:00, pastaj takohet me të dashurën dhe së bashku shkojnë në hotel, hanë drekë dhe qëndrojnë deri në ora 21:00. Pas kësaj përsëri kthehet në zyrë dhe në orën 22:00 mbërrin i lodhur në shtëpi. Personi asgjë nuk e ka gënjer të shoqen, ka punuar më shumë se orari i zakonshëm, ka bërë pauzë, ashtu siç i kishte thënë gruas, kthehet në zyrë dhe në fund i lodhur mbërrin në shtëpi. Por, hetuesi i mirë, në mes rreshtave duhet të dalloj se cilat rrethana janë të vërteta dhe cilat janë gënjeshtër.

2. Përgatitja për zhvillimin e bisedave

Pavarësisht se me cilin zhvillohet biseda, hetuesi duhet ta marrë me seriozitet dhe të përgatitet për të zhvilluar bisedën që ajo të jetë sa më efikase. Biseda e shpejtë dhe pa përgatitje paraprake është e dëmshme, ajo nuk jep rezultate të mira, prandaj fillimisht hetuesi në mënyrë të kujdesshme krijon një plan që përmban disa pika bazë (koncept mbi pyetjet) mbi zhvillimin e bisedave që kanë të bëjnë me rrethana relevante të çështjes penale. Po ashtu hetuesi kujdeset edhe për vendin ku do të zhvillohet biseda, është mirë që në atë vend (zyrë) të krijohet një ambient i qetë, të mos ketë shumë njerëz apo hetues nga departamentet e ndryshme, siç është praktikë në vendet tona. Në asnjë mënyrë nuk duhet lejuar që i dyshuari apo dëshmitari të presë në korridor, deri sa hetuesit të pinë kafe në zyrë. Në rastet kur i dyshuari i thirrur (apo i arrestuar) ose dëshmitari arrin në vendin ku do të zhvillohet biseda, hetuesi duhet në mënyrë njerëzore të përshëndetet dhe ta ftojë të ulet. Pas kësaj menjëherë i ofron ndonjë kafe apo ndonjë lëng. Është gabim i madh nëse hetuesi fillon menjëherë bisedat lidhur me çështjen penale, sepse kështu mund të krijojë përshtypje sidomos te dëshmitari se biseda duhet të zhvillohet shpejt e shpejt, me urgjencë, për të cilën gjë është i interesuar edhe vetë dëshmitari. Në këtë mënyrë shumica e bisedave përfundojnë pa sukses. Prandaj, fillimisht hetuesi duhet të relaksojë bashkëbiseduesin, duke tentuar të gjejë tema të lira nga jeta e përditshme (sport, film, muzikë etj), kuptohet tema që janë me interes për personin. Është mirë që hetuesi paraprakisht të ketë rregulluar zyrën, ashtu që te personi të mbetet përshtypja e një institucioni serioz. Në asnjë mënyrë nuk duhet të bëjë lëvizje me trup, me dorë, me këmbë, të

prekë flokët, rrobat etj., por duhet të qëndrojnë drejt dhe i qetë, kështu përfitohet besueshmëria dhe bindja. Ajo që është jetike dhe që ka peshë të madhe gjatë zhvillimit të bisedës dhe që vërtet pak i kushtohet rëndësi është veshja e hetuesit. Praktika shumë qartë tregon se hetuesi i veshur me kostum duket shumë më serioz, krahasuar me hetuesin e veshur me xhinse, rezultatet janë të padiskutueshme. Mandej edhe në jetën e përditshme, ne jemi më të kujdesshëm më shumë ndaj personave me kostum dhe kravatë, krahasuar me të tjerët sepse ata më së shumti nxisin besimin e publikut në dinjitetin, integritetin dhe ndershmërinë e tyre. Veshja edhe pse paraqet aspektin formal, përsëri është e një rëndësie jetike dhe ka ndikim të madh te personat me të cilët zhvillohet biseda. Veshja me kostum dhe kravatë ka edhe kuptimin e uniformës për hetuesit civil. Nuk është mirë që gjatë zhvillimit të bisedës, hetuesi të ulet mbi tavolinë, ta nxjerrë celularin dhe vazhdimisht të shkruajë mesazhe duke mos i kushtuar rëndësi bashkëbiseduesit. Nuk mund të lejohet që hetuesi t'i ngritë këmbët mbi tavolinë apo të tregojë shenja të tjera të lodhjes, siç mund të vërehet nëpër filmat holivudianë.

3. Kushtet që duhet plotësuar hetuesi

Fillimisht hetuesi duhet të njohë normat ligjore, njohje e cila do t'i mundësojë inspektorit që gjatë zhvillimit të bisedës, të mos dalë jashtë kornizave ligjore. Njohja e normave ligjore, po ashtu do të ndihmojë punëtorët përgjegjës për zbatimin e ligjit, që të formulojnë pyetje që orientohen drejt fakteve relevante, si dhe të mos parashtojë pyetje të pavlefshme. Njohja e personalitetit të të dyshuarit. Me këtë nuk nënkuptohet që hetuesi të grumbullojë të dhëna vetëm nga evidencat policore lidhur me veprimtarinë apo karrierën kriminale (recidivizmin) në të kaluarën, por në rend të parë nënkuptohet edhe njohja e rrethanave të ndryshme, siç janë tiparet e karakterit, temperamentit, arsimimi, kultura etj. sepse vepra penale është pasqyra e personalitetit të kryerësit e manifestuar në botën e jashtme. Sigurisht që biseda do të zhvillohet në një nivel më të lartë, kur para hetuesit qëndron një intelektual dhe ndryshe kur është fjala për një person që nuk është i arsimuar.

a) Analizimi i materialit operativ. Hetuesi para se të fillojë bisedën, hollësisht duhet të njihet me materialin operativ që është grumbulluar gjatë kontrollit dhe përpunimit kriminalistik. Në zhvillimin e bisedave, kurrë nuk duhet marrë pjesë hetuesi i cili nuk ka njohuri

me faktet që janë siguruar deri në atë moment, mbi ngjarjen penale. Në praktikë është vërejtur se në rastet kur bisedën e ka zhvilluar hetuesi i papërgatitur, pa mos u njohur mirë me çështjen penale, dëshmitari dhe i dyshuari kanë sens natyror dhe menjëherë e nuhatin se hetuesi është i papërgatitur, se nuk ka informacione mbi ngjarjen, prandaj këto biseda përfundojnë si të pasuksesshme.⁴

b) Hartimi i planit. Që biseda të jetë e suksesshme, hetuesi duhet të hartojë një plan ku do të bëjë konceptin e pyetjeve. Këtu duhet të formulohen pyetjet që kanë të bëjnë me faktet dhe rrethanat që duhet sqaruar si dhe pyetjet që kanë të bëjnë me provat dhe faktet që organi i ka grumbulluar, të cilat në mënyrë graduale mund t'i tregohen personit, me qëllim të kapitullimit të shpejtë gjatë bisedës etj.⁵ Biseda zhvillohet sy më sy. Shpeshherë parashtrohet pyetja se si është më mirë të zhvillohen bisedat, të jetë i pranueshëm në zyrë vetëm një hetues apo më shumë hetues.⁶ Këtu mendimet në mes autorëve ndryshojnë, disa janë të mendimit se kur bisedohet me dëshmitarin dhe viktimën, më mirë është që në zyrë të jetë vetëm një hetues, ndërsa të tjerët mendojnë se duhet të ketë më shumë hetues dhe këtë e arsyetojnë me faktin se një hetues duhet të bisedojë, kurse tjetri duhet të marrë shënime dhe të regjistrojë gjithë atë që thotë dëshmitari. Nga praktika kemi vërejtur se marrja e shënimeve gjatë zhvillimit të bisedave, ndikon negativisht mbi dëshmitarin, prandaj është më mirë të mos merren shënime deri sa zhvillohet biseda. Hetuesi gjatë gjithë kohës duhet me kujdes të dëgjojë atë që thotë dëshmitari.

4. Pyetja e dëshmitarit

Dëshmitari është person nga i cili ekziston besueshmëria se do të japë të dhëna të rëndësishme për veprën penale, kryerësin dhe për rrethana të tjera relevante që kanë të bëjnë me çështjen penale. Këtu është fjala për personin i cili nëpërmjet të shqisave të pamurit apo të dëgjuarit drejtpërdrejt ose tërthorazi ka perceptuar çështjen penale. Hetuesi që në fillim të çështjes penale, duhet të jetë i vetëdijshëm se njerëzit nuk perceptojnë në mënyrë të njëjtë, ata dallojnë sipas shumë

⁴ Doracak i OSBE-së, (2005), Shkathtësit e zhvillimit të bisedave me të dyshuarin, fq.85, Shkup.

⁵ Pavlicek, J., (2013), Kriminalisticki Intervju, fq.94, Zagreb.

⁶ Po aty, fq.155.

cilësive, gjinisë, moshës, profesionit, invaliditetit etj. Kështu femrat perceptojnë më shumë imtësitat, hollësitë dhe kështu shqisat e tyre orientohen më shumë drejt ngjyrave dhe nuancave të shumta, ato i vërejnë kostumet dhe teshat, modelet dhe ngjyrat e tyre, i kushtojnë rëndësi rregullimit të flokëve, i vërejnë lulet, kopshtet, shtëpitë, numrin e targave të veturës, ngjyrën e veturës, si dhe shumë imtësira tjera, që janë të rëndësishme për zbardhimin e çështjes penale. Kurse meshkujt perceptojnë ndryshe, ata shohin në vija të trasha, më tepër rëndësi u kushtojnë veturave si formë, objekteve të mëdha etj. Pastaj njeriu percepton edhe në bazë të profesionit, përvojës etj., kështu piktori menjëherë do të vërente se piktura në mur qëndron shtrembët, elektrikisti do të vërente se dritat nuk janë në pozitë të drejtë, muratori murin e shtrembët e kështu me radhë. Kjo njihet edhe si deformim profesional sepse njeriu në bazë të profesionit që ka, ashtu edhe e orienton syrin dhe shqisat tjera, prandaj i vëren gabimet që të tjerët aspak nuk i shohin. Por edhe përkundër këtyre karakteristikave, përsëri edhe njerëzit e gjinisë, moshës dhe profesioneve të njëjta, dallojnë në midis tyre. Aftësia e njeriu për të perceptuar njëkohësisht më shumë rrethana në botën e jashtme dhe të bëjë riprodhimin e tyre, njihet si kapacitet simultan. Nga ky kapacitet varet se çfarë dëshmitari kemi në rastin konkret dhe sa është aftësia e tij për të perceptuar rrethanat që ndodhin pranë tij. Dëshmia e dëshmitarit edhe sot përkundër kritikave të shumta rreth vërtetësisë dhe sigurisë së dëshmisë, përsëri zë një vend të rëndësishëm në ndriçimin dhe sqarimin e veprave penale. Prandaj, një nga metodat themelore në punën operative të policisë, për grumbullimin e të dhënave lidhur me një çështje penale, është biseda me qytetarët. Ligji mbi policinë i RMV-së, i jep kompetencë organit që të mundet të thirrë qytetarët dhe të zhvillojë biseda me ta. Këtu ende nuk është fjala për veprime procedurale apo për zhvillimin e procedurës penale, por për veprime operative, prandaj në këtë fazë, qytetarët sipas rregullativës ligjore, nuk kanë ndonjë obligim ligjor të paraqiten para policisë, por sigurisht që është mirë të bashkëpunojnë me policinë lidhur me ndriçimin e veprave penale. Nëse qytetarët në këtë fazë policore, do të kishin obligim ligjor që të bashkëpunojnë me policinë, atëherë kjo do të nënkuptonte se ligji është ai që detyron qytetarët të bëhen bashkëpunëtorë të policisë (spiunë), që në shoqëritë demokratike vërtet nuk mund të lejohet. Por nga ana tjetër duhet të dihet se qytetarët nuk dëshirojnë dhe nuk kanë guxim të dalin në cilësinë e dëshmitarit, duke thënë se nuk e kam parë ngjarjen, nuk e kam dëgjuar, isha i kthyer në këtë anë, në atë

anë etj, vetëm e vetëm që të mos dëshmojnë. Prandaj, puna e hetuesit është ta bindë personin se dëshmia është çështje hyjnore, është e shenjtë, pasi mundëson të mbrohet i pafajshmi dhe vetëm të paramendojmë, sikur ne të ishim në pozitën e viktimës. Te dëshmitari duhet të thyhet neutraliteti dhe indiferenca. Pas kësaj personi ftohet të tregojë gjithë atë që dinë lidhur me ngjarjen penale. Kur fillon të tregojë, atëherë nuk është mirë që të ndërpritet gjatë bisedës së tij, ai duhet të tregojë ngjarjen në kontinuitet, të gjithë atë që ka parë ose atë që ka dëgjuar. Por sigurisht që nëse dëshmitari del jashtë temës dhe vazhdimisht flet për gjëra të parëndësishme, atëherë në formë të butë duhet të rikujtohet lidhur me çështjen për të cilën është thirrur. Këtu parashtrohet pyetja se sa duhet të jetë numri i hetuesve që marrin pjesë në bisedë? Praktika ka treguar se dëshmitarët më mirë ndihen kur në zyrë ka vetëm një hetues i cili me kujdes dëgjon atë çka thotë dëshmitari dhe ka pamje më të butë të fytyrës. Hetuesit me vija të ashpra të fytyrës, që duken të vrazhdë, nuk arrijnë rezultate të mira në intervistë, sepse në mes tij dhe palës shumë rëndë krijohet mirëbesimi. Po ashtu, parashtrohet pyetja se a duhet marrë shënime deri sa zhvillohet biseda me dëshmitarin. Nuk ka dyshim se duhet të shënohet e gjithë ajo që thotë dëshmitari, por kjo do të jetë e mundshme vetëm nëse në zyrë janë të pranishëm dy hetues, kështu njëri me vëmendje e dëgjon dëshmitarin, kurse tjetri merr shënime. Nëse biseda zhvillohet vetëm nga një hetues, atëherë është mirë që hetuesi me kujdes të dëgjojë atë çka thotë dëshmitari, dhe në rastet të zbardhimit të rrethanave relevante ata shkurt mund të shënohen. Kur dëshmitari e përfundon thënien, atëherë hetuesi fillon me pyetje me qëllim që ta kompletojë dëshminë, sidomos nëse dëshmitari disa rrethana i ka lënë të pasqaruara. Në këtë drejtim, hetuesi duhet të pyesë shkurtas, qartë dhe me përpikëri, pyetje të formuluar varësisht nga niveli intelektual i dëshmitarit. Pyetjet duhet të jenë të formuluar në atë mënyrë që të jenë plotësisht të kuptueshme dhe të përbëjnë një tërësi logjike. Hetuesi paraprakisht duhet të ketë mësuar për lidhjet eventuale në mes dëshmitarit dhe të pandehurit, kështu më lehtë do të mundet të mësojë motivet që mund ta shtynin dëshmitarin të japë të dhëna të rrejshme p.sh.: dashuria, miqësia, shoqëria, urrejtja, hakmarrja, korrupsioni, mendjelehtësia, frika, lavdërimi, dëshira për prestigj etj. Pastaj duhet verifikuar saktësisht nëse dëshmitari e ka parë ngjarjen apo për të, vetëm ka dëgjuar nga të tjerët. Gjatë zhvillimit të bisedës, hetuesi duhet të ketë parasysh edhe periudhën kohore që ka kaluar nga ngjarja, si dhe aftësitë e dëshmitarit të riprodhojë atë që ka parë. Në shkencë ekzistojnë disa autorë që kanë tentuar ta

Ilogarisin kohën dhe shpejtësinë e harresës pas ngjarjes. Kështu, sipas tyre, harresa fillon me shpejtësi të madhe menjëherë pas ngjarjes, sidomos në orët e para (58%), dhe pastaj harmonizohet duke u ngadalësuar sidomos gjatë ditës së dytë dhe të gjashtë. Pra, pas disa ditësh, personi ka humbur shumë rrethana të rëndësishme të cilët mund t'i zëvendësojë me përfytyrime dhe për këtë fare të mos jetë i vetëdijshëm. Kështu, edhe Grassberger konkudon se dëshmitari në përfundimin e ditës së dytë, pas ngjarjes kriminale mund të riprodhoj vetëm 1/5 të përjetimit të parë. Kurse pas një jave arrihet qëndrueshmëria relative me 10% nga ky përjetim. Edhe te riprodhimi koha është jetike, kështu sa më shpejt që bëhet riprodhimi nga ngjarja, aq më e plotë do të jetë ajo, prandaj hetuesi duhet pasur parasysh parimin e shpejtësisë. Por nga kjo rregull ka një përjashtim, kjo vlen për të dëmtuarit dhe dëshmitarët, që nga rasti kanë përjetuar tronditje shpirtërore. Tek ata, riprodhimi do të jetë më i mirë pas një ose dy ditësh.⁷ Kjo dukuri njihet si reminishencë që nënkupton çlodhjen e qelizave mendore, të cilat janë goditur nga reagimi emocional i personit. Nëse dëshmitari qëllimisht jep të dhënat të rrejshme, atëherë mund t'i tërhiqet vërejtja për deklaratë të rrejshme. Si deklaratë e rrejshme do të konsiderohet ajo deklaratë me të cilën mohohen fakte të cilat janë të vërteta ose deklaratë me të cilën pohohen fakte që nuk janë të vërteta. Por edhe përkundër kësaj, nëse dëshmitari në fillim, gjatë bisedës së parë, nuk e thotë të vërtetën, megjithatë mbi hetuesin krijon përshtypje si një person i ndershëm dhe serioz që ka tipare të fuqishme të karakterit, të cilit mund t'i besohet, atëherë pas një periudhe të shkurtër (një- ose dyditore), mund të ndodhë që dëshmitari përsëri ta thirrë hetuesin dhe në një bisedë joformale t'i tregojë të gjitha rrethanat mbi ngjarjen. Prandaj, gjithmonë në fund të bisedës edhe nëse nuk kemi arritur rezultate të mira, nuk duhet të manifestojmë shenja të nervozizmit, por duhet të ndahen në mënyrë një-rëzore si miq, të lënë hapësirë të takohen përsëri. Nuk duhet harruar që para se të ndahemi të ndërrojnë kontakt telefonat apo t'i japim dëshmitarit vizitë kartelën, me shpresë që të paraqitet në një të ardhme të shkurtër.

4.1. Biseda me fëmijë dhe të mitur

Në rolin e dëshmitarit shpeshherë paraqiten edhe fëmijët. Ata janë dëshmitarë të shumë çështjeve të rënda penale, sidomos dhunës në familje, vrasjeve, përdhunimeve, maltretimeve, torturës etj. Prandaj, paraqitet nevoja që edhe fëmija të jetë dëshmitarë për atë që ka parë ose

⁷ Latifi, V., (2008), Kriminalistika, fq. 115, Prishtinë.

ka dëgjuar deri sa është kryer vepra penale. Në të kaluarën ka mbizotëruar botëkuptimi se fëmija nuk mund të jetë dëshmitar i mirë, por me kalimin e kohës sidomos me zhvillimin e shkencës së kriminalistikës, psikologjisë, defektologjisë, këto botëkuptime kanë ndryshuar dhe sot. Deklarata e fëmijës mund të jetë një provë shumë e fuqishme gjatë zhvillimit të procedurës penale. Si edhe çdo deklaratë tjetër, ashtu edhe dëshmia e fëmijës mund të vlerësohen si e saktë dhe jo e saktë, e pavërtetë dhe e rrejshme. Por kur janë në pyetje fëmijët si dëshmitarë, atëherë duhet pasur kujdes për shkak të sugjestionit, fantazisë dhe zhvillimit më të dobët të menduarit të fëmija. Po ashtu, edhe strategjia e zhvillimit të bisedës nuk mund të jetë e njëjtë sikur me të rriturit. Tani duhet pasur një qasje krejt më të ndryshme krahasuar me të rriturit dhe hetuesi duhet ta njohë mirë psikologjinë e fëmijës. Fëmijët kanë botën e tyre dhe gjuhën e tyre. Prandaj, nga hetuesi kërkohet ta njohë këtë botë dhe të gjejë mënyrën të depërtojë e të pranohet nga fëmija. Fëmijët kanë një sens natyror, që u mundëson menjëherë të vërejnë personat që i duan, që i lakmojnë si dhe personat që u duken të vrazhdë dhe i qortojnë. Mirëpo, që të arrihet kjo, hetuesi duhet të dalë nga mosha e tij dhe të kthehet në moshën e fëmijës, pra të bëhet si ai, të luajë me lodra, me kukulla, t'i japë ëmbëlsira, e të bëjë gjeste që janë interesante dhe të pranueshme për të, vetëm në këtë mënyrë do t'i afroheni fëmijës. Kjo bisedë duhet zhvilluar jashtë objekteve policore, por, nëse zhvillohet në zyrë, atëherë zyra ku do të zhvillohet biseda duhet të ketë një atmosferë të këndshme, që fëmija posa të futet të ndihet i rehatshëm dhe i lirë. Zyra duhet të ketë një numër të madh të lodrave, ngjyrave, vizatimeve, libra për fëmijë me lustrime, (fotografi) pas të cilave fëmija menjëherë do të tregojë interes dhe do të fillojë të luajë. Zyra nuk duhet të jetë klasike me karrige dhe tavolinë, por më tepër të duket si foshnjore apo çerdhe fëmijësh. Kjo zyrë nuk duhet të jetë në thellësi të objekteve policore, ku arrihet pas kalimit të korridoreve të gjata, apo labirinteve të shumta, sepse fëmijës këto korridore do t'i mbeten në kujtime për tërë jetën, prandaj është mirë që të adaptohet zyra e cila është në fillim të objektit. Në SHBA në rastet e pedofilisë dhe dhunimit të fëmijëve, FBI posedon zyrat e posaçme të adoptuara enkas për të zhvilluar biseda me fëmijët, aty ka lodra, kukulla, vizatime, ngjyra të shumta, me të cilat fëmija posa futet brenda ndihet i kënaqur dhe menjëherë fillon të luajë me ta. Bashkë me fëmijën luan edhe hetuesi i cili nëpërmjet të lojës, në

mënyrë graduale, afrohet dhe krijon miqësi me fëmijën.⁸ Është e preferueshme që në rastet kur dëshmitari është djalë, atëherë hetuesi të jetë mashkull dhe anasjelltas, kur dëshmitari është vajzë edhe hetuesi duhet të jetë i gjinisë së njëjtë. Pasi që vihen raportet miqësore dhe fëmija fillon të luajë, atëherë hetuesi fillon ta pyesë fëmijën, p.shë: nëse është fjala për veprën penale të pedofilisë, ku vetë fëmija ka qenë viktimë, atëherë hetuesi mundohet që nëpërmjet të kukullës, fëmija të tregojë me gisht për vendet ku është prekur ose vendet ku është goditur në rastet e dhunës në familje. Sigurisht se dëshmia mund të kombinohet duke folur e treguar me gojë për maltretimet, ofendimet, sharjet, torturat që i ka vërejtur ose i ka dëgjuar në shtëpi, kur prindi i dehur ka rrahur të ëmën dhe fëmijët e tjerë. Deri sa fëmija tregon për ngjarjen penale dhe orienton gishtin kah kukulla, video-kamera vazhdimisht incizon. Ky material më vonë shërben si provë në procedurën penale. Biseda me fëmijën nuk mund të zgjasë më shumë se 45 minuta, pastaj është e domosdoshme pauza. Këtu duhet të merret parasysh edhe mosha e fëmijës. Fëmijët prej moshës 2 deri 4 vjeç, shumë rëndë mund të merren si dëshmitarë, sepse kufijtë e vrojtimit dhe fantazisë i kanë shumë të luhatsëm, por përsëri thëniet e tyre mund të merren me qëllim të orientimit në vende ku fshihen provat. Mirëpo, prej moshës 3 deri 4 vjeç, fëmija mund të japë thënie të sakta dhe mund të kenë fuqinë provuese në gjyq, megjithatë, për shkak të moshës së vogël, thëniet e tyre më së shumti merren si prova orientuese. Fëmija prej moshës 4-7 vjeç, kalon nga zhvillimi i fantazisë dhe fillon sendet dhe dukuritë t'i perceptojë në mënyrë të drejtë, ashtu siç janë. Fëmija i kësaj moshe mundohet të njohë botën reale në të cilën jeton, prandaj mund të vërehet se ata janë shumë kureshtarë dhe vazhdimisht pyesin dhe kërkojnë shpjegime për të gjitha çështjet që i rrethojnë, prandaj janë edhe shumë të mërzitshëm për prindër. Por nuk duhet harruar se në këtë moshë të fëmija paralelisht zhvillohet edhe sugjestionimi, prandaj dëshmia e tij mund të jetë e ngatërruar edhe me imagjinatën. Fëmija i kësaj moshe nuk ka kuptim të qartë për kohën, ai shpesh ngatërron të dhënat mbi periudhat kohore sot, dje, nesër etj. Fëmijët prej moshës 7 deri 9 vjeç, mund të jenë dëshmitarë të shkëlqyer. Kurse pas kësaj moshe, e rëndësishme është gjinia, djemtë në moshën 10-vjeçare janë shumë të interesuar për të gjitha aktivitetet jetësore, ata i tërheq çdo gjë që tregon gjallëri, që ka dinamikë e motorikë, që është aventuriere dhe që kërkon shpirt aktiv. Sipas disa kriminalistëve në këtë

⁸ Seminar i mbajtur nga FBI, për punëtorët e policies së RMV-së, mbi teknikat e zhvillimit të bisedave me dyshuarin dhe dëshmitarët, Ohër, 2008.

moshë fëmija nuk di të gënjejë, ai është shpirt i pastër. Por çështja mund të jetë ndryshe te vajzat e kësaj moshe, tek ata më herët zhvillohen shenjat e pubertetit dhe nuk janë shumë të interesuara për botën që i rrethon, por për vetveten. Ata janë egocentrike dhe me orë të tëra qëndrojnë para pasqyrës, duke shikuar vetveten në prizma të ndryshme. Prandaj, nuk janë shumë të mira për dëshmitare. Por edhe përkundër asaj që fëmija i kësaj moshe është shpirt i pastër, përsëri hetuesi duhet ta dijë se nga goja e fëmijës nuk del gjithmonë vetëm e vërteta (*Ex ore puerorum menpordacium*), por edhe gënjeshtër. Kështu Locard, iu kundërvu këtij mendimi duke thënë se nga goja e fëmijës del vetëm rrena. Duhet marrë me rezervë të dy qëndrimet e skajshme, sepse ka shumë çështje penale që janë ndriçuar në bazë të dëshmisë që ka dhënë fëmija. Shqisat e tyre janë të pashpenzuara, ndërsa vetë janë të pangarkuar me problemet jetësore, janë të liruar nga paragjykimet dhe animet. Por kjo nuk do të thotë se fëmija nuk gënjen, prandaj duhet pasur parasysh se fëmija gënjen për t'u mbrojtur, për shkak të sugjestionit, nga përfitimi i të mirave etj. Por, sidoqoftë, edhe kur deklaratat e fëmijëve janë jo të sakta, ato duhet marrë si rrëfime jo të vërteta, e jo si rrenë. Fëmijët në këtë moshë (7-9 vjeçare) shumë pak mund të ndikohen nga faktorët shoqërorë, ekonomikë etj., sepse ata nuk janë të interesuar për pasurinë, por megjithatë rëndë mund të merret deklarata e fëmijës kundër prindit ose mësuesit pedofil, sepse në këtë moshë ata janë autoritetet më të fuqishme për fëmijën. Fëmija si dëshmitarë më i mirë mund të jetë në moshën 12-15 vjeçe. Në kriminalistikë është i njohur edhe tipi eideetik i fëmijëve. Eideza është aftësia apo kapaciteti simultan i fëmijës i cili ka aftësi të lartë të vrojtimit dhe të mbajturit mend. Kështu 1/3 e fëmijëve në moshën 12-13 vjet janë eideetikë.⁹ Më shpesh djemtë se vajzat, fotografinë e ngjarjes mund ta tregojnë aq qartë në bazë të memories, si të jenë duke e pasur ende para syve. Përshkrimi i tyre përmban hollësi më të imta, të cilat i rrituri as që do t'i kishte vërejtur. Pikërisht për shkak të rrëfimit kaq të hollësishëm te hetuesi mund të mbetet edhe përshtypja sikur fëmija e ka të kurdisur ngjarjen. Kjo mund të verifikohet në atë mënyrë që fëmijës i tregohen tri fotografi të ndryshme dhe pas 3-4 minutash kërkohet të riprodhojë gjithë atë që ka parë. Kjo veti zakonisht zhduket pas moshës 15-vjeçare. Pas kësaj periudhe sidomos moshë e adoleshencës, nuk janë shumë të mirë për dëshmitarë, kurse biseda me ta, ndryshon si nga pikëpamja teknike, ashtu edhe nga

⁹ Latifi, V., (2008), *Kriminalistika*, fq. 116, Prishtinë.

qëndrimi i hetuesit. Tanimë hetuesi nuk mund të jetë aq i afërt siç ishte më herët me fëmijët dëshmitarë. Por kjo nuk nënkupton që ai duhet të jetë i vrazhdë, prandaj nuk është mirë që të ngritet zëri dhe të bërtitet me ton të lartë, nuk duhet përkëdhelur i mituri, t'i jepet premtime, të luhet me të etj. Është mirë që i mituri dëshmitar të sillet në vendin e ngjarjes dhe aty të sqarojë rrethanat për të cilët është thirrur. Gjithashtu, të miturit ndikohen shpejt, sidomos nga prindërit, prandaj nëse prindërit dëshirojnë të ndikojnë te fëmija duhet të rrëfejë thënie të caktuara, atëherë mjafton ta tregojë ngjarjen para tij, ashtu siç duan ata. I mituri fillon të bindet se ngjarja ka ndodhur pikërisht ashti siç e tregojnë të rriturit. Prandaj, me të miturit është mirë të bisedohet sa më shpejt, mundësisht menjëherë pas ngjarjes, nga se janë të ndikuar nga më të rriturit dhe menjëherë bien nën influencën e tyre. Pastaj në këtë moshë me kalimin e kohës i mituri shpejt e harron atë që ka parë, kurse rrethanat e vërteta zëvendëson me imagjinatën e tyre. Sidoqoftë, në fund hetuesi duhet t'i analizojë thëniet e të miturit me sy kritik, por nuk është mirë që i mituri të thirret përsëri në bisedë, sepse deklarata e dytë do të jetë shumë më ndryshe nga e para, ajo tani do të zbkurohet, kurse pjesët që i ka harruar do t'i zëvendësojë me imagjinatën e tij. Hetuesi duhet të jetë i vetëdijshëm se të miturit nuk mund të bëjnë një tregim të lidhur, ai për shkaqe fizike dhe mendore duhet të përqendrohet për një kohë të gjatë dhe t'i kuptojë e t'i riprodhojë me saktësi rrethanat që ka parë ose ka dëgjuar në çastin e kryerjes së veprës penale. Nëse hetuesi konstaton se i mituri është i lodhur, duhet ta ndërpresë bisedën dhe ta vazhdojë më vonë. Pyetja me kohë të zgjatur deri në orët e vona është e dëmshme dhe e papranueshme për të marrë njoftime të sakta prej tij. Rreziku për të thënë gjëra krejt të paqena është i madh. Pastaj duhet pasur parasysh edhe faktin se i mituri nga frika e hakmarrjes mund të marrë përsipër fajin sidomos në rastet kur bashkëpunëtorët e tij më të mëdhenj ose organizatori i grupit e kërcënon ose e bind se, nëse ata mbesin në liri, më vonë do ta nxjerrin atë nga burgju. Kështu i mituri duke dashur të tregojë lojalitet dhe heroizëm nuk tregon për organizatën. Për zhvillimin e bisedës me të pandehurin, më gjerësisht do të bisedojmë në botimin e ardhshëm.

Summary

The investigators or police inspectors must necessarily be prepared before inquiry with the witnesses or suspect person. If they smell that the investigator is not prepared and he doesn't have any

information about the criminal act, they will not be telling him the truth. He should also prepare for the inquiry, and during the all conversation the investigators must pay attention to body language and physiologic changes in his face. The guilty person manifests these phenomena in his body. Many experiments that have been developed in the world, show the importance of physiological changes to the suspected person and witnesses when they are not telling the truth.

Recensentë:

Prof. dr. Vlado Kambovski

Prof. dr. Bajram Pollozhani

BIBLIOGRAFIA

- Abadinsky, H., (1994), Organized Crime, Chicago.
- Adams, T.F., (2004), Crime scene investigation, Prentice Hall, Upper Saddle River. Organized crime and 21 Centuri Seminar, (1999), The university of Hong Kong
- Pavišić, B., (2006), Kriminalistika, Zagreb.
- Pavišić, B., (2006), Kriminalistika I. Rijeka.
- Јоханес, В.-Михаел, Х., (2009), Казнено Право (посебен дел), Shkup.
- Korajlić, N., (2012), Istraživanje Krivičnih Dela, Sarajevë.
- Kolar, T., (1999), Praktikum Kriminalističke tehnike, Zagreb.
- Kolonowski, E., (1996), Upustva za Eskhumacija, Sarajevë, Reykjavik-Miami.
- Kirk, P., (1953), Crime investigation, New York.